

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2008. május 5.

**MAGYAR NYELV
ÉS IRODALOM**

**EMELT SZINTŰ ÍRÁSBELI
ÉRETTSÉGI VIZSGA**

**JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI
ÚTMUTATÓ**

**OKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS
MINISZTERIUM**

Figyelem!

A javítási-értékelési útmutató tartalmi elemeitől eltérő minden jó választ el kell fogadni!

A helyesírás és az íráskép minősítését l. a mellékletben!

Nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsor

Olvassa el figyelmesen az alábbi szöveget, majd válaszoljon a kérdésekre!

Ottlik Géza: *A Nyugatról* (részlet)

A Nyugat egy nagy lélekszámú országnak is fontos irodalmi és művészeti megmozdulása volna – olyasféle jelentőségű Európa történetében, ha át lehetne tenni más nyelvterületre, mint mondjuk a francia enciklopédistáké –, nekünk magyaroknak pedig a reformkor után a legnagyobb erkölcsi és szellemi megújulásunk. Nem megújulásunk „kísérlete”, noha látszólag kísérlet maradt, két vesztett világháború látszólag derékba törte. Nem, semmit sem tört derékba semmi: a szellem, amit hirdettek, nemcsak bennünk, idősebb írókban él ma is töretlenül, akik fenntartás nélkül örököseiknek valljuk magunkat – és nem henyéségből beszélek többes szám első személyben –, hanem közvetve minden értékes fiatalban is, akár hallottak életükben a Nyugatról, akár nem. Ady, Babits, Kosztolányi, Karinthy, Osvát, Schöpflin, Tersánszky, Móricz meg a többiek összefogása nem „nyugatos dekadenciát” hirdetett, hanem éppen a szellemi hanyatlással, a pangással és bágyadt közepszerűséggel szembe fordulva, az egészség új forradalmát: hevesebb és hitelesebb művészetet, nagyobb szabadsággal s egyben nagyobb szigorúsággal, új felelősséget, új erkölcsi, lelki integritást. Szembefordultak nemcsak a hamissal, olcsóval, önáltató hazugsággal, hanem a jó szándékú másodrendűség minden színárnyalatával. Nem is kellett az első világháború előtti gazdag, rohanva fejlődő Magyarországnak. Isten csodája, hogy végig meg tudtak állni a talpukon. Ne felejtjük el, hogy Tisza István, a nagy tekintélyű miniszterelnök, akit nem jellemzett az, hogy ostoba lett volna, így nyilatkozott: „Ady és a Nyugat levéltetűk a magyar kultúra pálmafáján!” A levéltetvek túléltek Tisza pálmafáját, az ország gazdasági, katonai, politikai nagyságából jóformán nem maradt ránk más, mint az ő csorbátlan, csorbíthatatlan nagyságuk. Ha valaki nem tudja fölérni ésszel, hogy ezt az örökséget nem lehet elherdálni, hát az ő baja. Ha valaki úgy érzi, jobban jártunk volna, ha inkább egy ipari, politikai nagyhatalom lennénk ma, hát bánkódjon fölötte. De bolond lenne az a magyar író, eltökélt bolond, aki a Nyugat nagyhatalmi rangjánál alább adná.

Személyes emlékeim a Nyugatról? Kevés van, és ez a kevés olyan elválaszthatatlan az életemtől, hogy egy háromkötetes önéletírásba se férne bele. Mindig emlékeztem vagy emlékezni véltem a kora gyerekkoromban egyszer-egyszer kezembe akadt Nyugat-példányok még sötétszürke vagy sárga, kedélytelen címlapjára és a korábbi, másféle betűcsaládból szedett címére, meg a megmagyarázhatatlan áhítatomra, amivel néztem. A magyarázatot korszakokkal később, nekem földtani, embertani korszakokkal később, Karinthy adta meg. A Nyugat íróival az *Így írtok ti*-ből ismerkedtem meg, méghozzá eredeti műveik helyett, azt kell mondanom, műveik elvont lényegével, tizenkét-tizenhárom éves koromban, amikor a konkrét mondanivalójukat még meg sem értettem volna. Karinthy könyve nekem nemcsak „kritikai értékű” volt, hanem megnyitotta a világot. Azt tartom, hogy mindenestől nem más – függetlenül attól, hogy utánozhatatlan, a szeméremnek és szemérmertlenségnek, útszéli nevetetésnek és mély gyengédségnek, pongyolaságnak és zenei fegyelemnek, ítélő férfiaságnak és kisfiús tisztaságnak egyszeri, megismételhetetlen vegyülete, melynek kémiaja, magfizikája kifürkészhetetlen marad –, mindenestől pedig nem más, mint művészetfilozófiai, ismeretelméleti, létbölcseleti reveláció. Bocsánat az idegen szóért. Karinthy elem tárta, felmutatta, napnál világosabbá tette, hogy

micsoda maga a költészet, irodalom, és hogy ez az irodalom az emberi léttel együtt nevetségességében is nagyszabású vállalkozás. Egy tizenhárom éves fiút, aki mondjuk *A fekete zongorá-n* vagy a *Vér és arany-on* csak jót röhögött volna, a paródiája úgy megbabonázta, akármekkora is nevetett rajta, a „pastiche”-on át úgy megbűvölte az eredeti, hogy a gyerekkori felelőtlen áhítatból, gondtalan vonzódásból életre-halálra szóló szerelem támadt. „Nehéz szerelem”! – ahogy Vas István nevezi.

Forrás: Ottlik Géza: *Próza*. Magvető Könyvkiadó, Budapest. 1980. 215–217. o.

1. Értelmezze a szöveg egészében az alábbi kijelentést!

De bolond lenne az a magyar író, eltökélt bolond, aki a Nyugat nagyhatalmi rangjánál alább adná.

Nevezzen meg 3 tartalmi elemet, minősítést, ami a Nyugat rangját biztosítja a szerző szerint!

- szembefordulás a közepszerűséggel, a jó szándékú másodrendűség minden színárnyalatával
- a hamis, olcsó, önáltató hazugság elvetése
- hevesebb és hitelesebb művészet
- nagyobb szabadság s egyben nagyobb szigorúság
- új felelősség
- új erkölcsi, lelki integritás

Adható: **3, 2, 1, 0** pont.

1 helytálló minősítés / idézet 1 pont.

3-nál több tartalmi elem sorolásakor az első 3-at kell figyelembe venni.

2. A fenti mondat szóhasználatában tudatosan idézi egy, a Nyugat által nagyra becsült magyar költőelőd kifakadását. Nevezze meg az alábbi mondat szerzőjét!

Az is bolond, aki poétává lesz Magyarországon.

A szerző neve: Csokonai (Vitéz Mihály)

Adható: **1, 0** pont.

3. Milyen jelentéstartalommal jelenik meg a bolond, az elfogadott normáktól eltérő figura alakja irodalmi alkotásokban? Három különböző mű rövid ismertetésével fejtsse ki véleményét! Nevezze meg a szerzőt és az alkotás címét is!

Lehetséges tartalmi elemek:

- a bohóc: a commedia dell'arte szereptípusa; a fekete maszkos bohóc (Arlecchino, Truffaldino, Fritellino), aki a darabban mindent megtehet
- a bohóc, bolond, clown: a shakespeare-i tragédiák szereplője; hangulati ellentételezés, a filozófiai eszmék profanizálása (pl. *Hamlet* – sírásók, Yorick; *Lear király* – Bolond)
- a bohóc: a művész alteregója (pl. Kosztolányi: *Esti Kornél éneke*)
- a különc, az időből kiesett ember: pl. Cervantes: *Don Quijote*; Mikszáth Kálmán: *Beszterce ostroma* (Pongrácz István gróf); *A fekete város* (Görgey Pál alispán)
- félkegyelmű, a krisztusi naivságú, erkölcsi tisztaságú ember: Dosztojevszkij: *A félkegyelmű* (Miskin herceg)
- bolond, a világgal, a lehetőségekkel számot nem vető ember tragikus alakja: pl. József Attila: *Karóval jöttél...*; Radnóti Miklós: *Erőltetett menet*

-
- örült, a világtól meghasonlott, paranoid, kényszeres gondolkodású személyiség: pl. Gogol: *Egy örült naplója* (Popriscsin); Dosztojevszkij: *Feljegyzések az egérlyukból* (névtelen)
 - tudathasadásos, kettős személyiség: Stevenson: *Dr. Jekyll és Mr. Hyde*; Babits Mihály: *A gólyakalifa* (Tábory Elemér)
 - a bolond mint az igazság kimondója: pl. Shakespeare: *Hamlet* – sírásók; *Lear király* – Bolond, Mátyás királyról szóló mesék udvari bolondja
- Adható: **6, 5, 4, 3, 2, 1, 0** pont.
- 1 szerző és mű / figura megfelelő értelmezéssel 2 pont.
- Szerző, mű / figura értelmezés nélkül 0 pont.
- 1 szerző értelmezéssel 1 pont.
- 1 mű / szereplő értelmezéssel 1 pont.
- 3-nál több tartalmi elem sorolásakor az első 3-at kell figyelembe venni.

4. Hasonlítsa össze néhány mondatban *Az így írtok ti Ottlik*-szövegbeli értékelését az alábbi minősítéssel! Vizsgálja meg az értékelők kilétét, a műről alkotott vélemények összetevőit!

„Később, amikor »nyugatos« könyveket cipeltem a házba, nagy sikere volt Karinthy irodalmi gúnyképeinek; a megcsúfolt szerzőket jórészt nem ismerték – Adyt csak Rákosi¹ ismertetésében fedezték fel, Kosztolányit, Babitsot is inkább csak irodalompolitikai veszekedések alkalmával hallották emlegetni –, de a gúnyképeket elismeréssel nézegették. „Így írnak ők” – mondogatták. S ilyen közvetett módon Karinthy híres könyve csakugyan népszerűsítette a korszerű irodalmat.” (Márai Sándor: *Egy polgár vallomásai*)

Különbségek:

Ottlik:

- az értékelő – visszatekintve – tizenéves
- nyitott olvasó
- az irodalom lényegének megértése
- az irodalom több mint irodalom
- a befogadó magatartás kialakítása
- életre szóló kötődés

Márai:

- az értékelők átlagpolgárok
- zárt befogadói horizont
- az irodalom szociológiai, közéleti tény
- a műismeret nélküli irodalomismeret
- az irodalom csak irodalom
- az előfeltevések megerősítése
- az elhatárolódás lehetősége

Hasonlóságok:

- paródia felől közelítik az eredetit
- népszerűsítik a kortárs magyar irodalmat

Adható: **6, 5, 4, 3, 2, 1, 0** pont.

A 2 nézőpont azonosítása: 2 pont.

1-1 összehasonlító elem: 1-1 pont.

A nyelvi minőségért: 2, 1, 0 pont.

¹ Rákosi Jenő konzervatív kritikus

5. Adja meg a szövegben előforduló idegen szavak magyar megfelelőjét!

- a) dekadencia: pl. hanyatlás, bomlás, visszaesés, életúntság
 b) reveláció: pl. megvilágosodás, (hirtelen) felismerés, kinyilatkoztatás
 c) pastiche: pl. más művész stílusában írott, az eredeti látszatát keltő (parodisztikus céllal készült) mű

Adható: **3, 2, 1, 0** pont.

1 helytálló megfelelő 1 pont.

6. Miért kér bocsánatot a szerző az idegen szó használatáért? Milyen nyelvszemléleti hagyományhoz kapcsolódik ez a megjegyzés? Válaszoljon néhány mondatban!

- purista szemlélet, nyelvi tisztaságra való törekvés
- a nyelv (anyanyelv) az egyén és a közösség számára is a legnagyobb érték
- az anyanyelv helyes használata esztétikai és morális kérdés is
- az irodalom nyelvi építmény
- az író számára a nyelv épsége különösen fontos
- e felfogás egyik jellemzője az idegen szavak kerülése
- elsősorban Kosztolányi szemléletét tükrözi vissza a megjegyzés

A nyelvi minőség és tartalmi elemek (3) függvényében adható: **4, 3, 2, 1, 0** pont.

7. Állapítsa meg minél részletesebben a tagmondatok közötti grammatikai viszonyt az alábbi összetett mondatban!

1
2
3
 Ha valaki úgy érzi, jobban jártunk volna, ha inkább egy ipari, politikai nagyhatalom lennénk
4
 ma, hát bankkódjon fölötte.

4 – 1 = alanyi alárendelés (következményes jelentéstartalommal)

1 – 2 = tárgyi/(mód)határozói alárendelés

2 – 3 = határozói (időhatározói) alárendelés (feltételes jelentéstartalommal)

Adható: **3, 2, 1, 0** pont.

Csak az alárendelés megnevezéséért nem jár pont.

8. A Nyugat első nemzedéke költőinek ars poeticáiból idézünk. Nevezze meg a szerzőket teljes névvel!

- a)
 Minek a lélek balga fényűzése?
 Aludjunk. Másra kell ideg s velő.
 Józan dologra. Friss tülekedésre.
 És rossz robotos a későnkelő.
 A szerző neve: Tóth Árpád (*Jó éjszakát!*)
-

b)

Jaj, mily sekély a mélység
és mily mély a sekélység
és mily tömör a hígság
és mily komor a vígság.

A szerző neve: Kosztolányi Dezső (*Esti Kornél éneke*)

c)

A tolakodó Gráciát ellöktem,
Én nem büvésznék, de mindennek jöttem,
A Minden kellett s megillet a Semmisem.
A szerző neve: Ady Endre (*Hunn, új legenda*)

d)

Ekként a dal is légyen örökkön új,
a régi eszme váltson ezer köpenyt,
s a régi forma új eszmének
öltönyeként kerekedjen újra.
A szerző neve: Babits Mihály (*In Horatium*)

Adható: **4, 3, 2, 1, 0** pont.

Csak a teljes, hibátlan név fogadható el.

9. Vizsgálja meg az előző feladat d) pontjában megadott költeményrészlet verselését!

Verselési rendszer: időmértékes

A strófaszerkezet neve: alkaioszi strófa

Adható: **2, 1, 0** pont.

1 részfeladat helyes megoldása 1 pont.

10. Miként kapcsolódnak a Nyugat című folyóirathoz, mozgalomhoz az alábbi nevek? Indokolja választát 2-2 tartalmi elemmel!

a) Mikes Kelemen: Beck Ö. Fülöp érme; a Nyugat címlapján szerepel; a számkivetettség és hűség jelképe

b) Illyés Gyula: a Nyugat 2. nemzedékének tagja; a Nyugat szerkesztője; Babits halála után Magyar Csillag címen folytatja a folyóirat hagyományát

c) Osvát Ernő: a Nyugat szerkesztője 1929-ig; a folyóirat szellemi-esztétikai arculatának kidolgozója; az esztétikai érték mindenhatóságának képviselője és őrzője

d) Móricz Zsigmond: a Nyugat 1. nemzedékének tagja; 1929–33 között a folyóirat társ(fő)szerkesztője; a Nyugattól kiválva Kelet Népe címmel indít folyóiratot

Adható: **8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1, 0** pont.

1 helytálló tartalmi elem 1 pont.

A SZÖVEGALKOTÁSI FELADATOK ÉRTÉKELÉSÉNEK ELVEI

1. A szövegalkotási feladatok értékelése a teljesítménytartományokban közölt kritériumok, valamint az adott feladathoz tartozó lehetséges tartalmi elemek figyelembevételével történik. Ha a vizsgázó egyáltalán nem oldott meg egy vagy több szövegalkotási feladatot, az adott feladat(ok)ra kapott pontszáma: 0.
2. A teljesítménytartományokon belül az értékelő dönt az elért pontszámról.
3. A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldást értékelni kell.
4. Az értékelő tanár a dolgozatban jelöli a szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat. A helyesírási hibapontok megállapításához a nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsor és a szövegalkotási feladatok megoldásait együttesen kell figyelembe venni.
5. A jelölésben, valamint a helyesírási hibák pontozásában a mellékletben közöltek kell alkalmazni.

EGY MŰ ÉRTELMEZÉSE

Elérhető: 25 pont

	tartalom	szerkezet	stílus, nyelv
25–20 pont	<ul style="list-style-type: none"> - a témátartás igényesen megvalósul - meggyőző nyelvi, irodalmi tudás - ítélőképesség - kifejtett és lényegi állítások - meggyőző érvek 	<ul style="list-style-type: none"> - világos gondolatmenet - logikus és jól tagolt felépítés - a globális és a lineáris kohézió egyaránt megvalósul 	<ul style="list-style-type: none"> - egyértelmű - gördülékeny (<i>pl. választékos szóhasználat, pontos mondat szerkesztés</i>) - a feladatnak megfelelő nyelvi regiszter
19–10 pont	<ul style="list-style-type: none"> - a témátartás tulajdonképpen megvalósul - nem eléggé meggyőző nyelvi, irodalmi tudás - az állításokat nem kellően alátámasztó példák, érvek 	<ul style="list-style-type: none"> - tévesztés a szerkezeti egységek arányában - logikai hiányok 	<ul style="list-style-type: none"> - a szókincs nem elég árnyalt - kisebb mondat szerkesztési hibák - nyelvi-nyelvtani hibák (<i>pl. egyeztetés, vonzat</i>)
9–1 pont	<ul style="list-style-type: none"> - a témátartás nem elég igényes (<i>pl. általánosságok, önisméltés, tévedések</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - a főbb gondolatok nem különülnek el egymástól (<i>pl. összefüggésbeli hiányosságok</i>) - kirívóan rövid terjedelem 	<ul style="list-style-type: none"> - szegényes szókincs - igénytelen mondat használat - a hangvétel nem megfelelő (<i>pl. élőbeszédszerű pongyolaságok</i>) - gyakori nyelvi-nyelvtani hiba

Egy mű értelmezése

József Attila költeményének utolsó két versszakában a tavasz megjelenítése látványosan eltér az évszak megszokott ábrázolásától. Hogyan értelmezhető ez a sajátosság az első négy versszak álom-elbeszélésének összefüggésében?

József Attila: *Ha a hold süt...*

Ha a hold süt, a néma, siron tuli fény,
álmomba' kinyílnak a termek.
Kioson, kenyeret szel a konyha kövén
s majszolja riadtan a gyermek.

Csak a léghuzat ismeri – alszik a ház.
Les nagy szeme, reszket a térde.
Zsirok és köcsögök teje közt kotorász,
surranva, mint az egérke.

Ha belé-belereccsen a szörnyü kredenc,
ajkára repül kicsiny ujjja:
könyörögne az irgalomért, de a csend
zord kürtje a zajt tovafojja.

Ez a zaj, ez a kín, e világreccségés
nem szűnve, dühöngve növekszik.
Belesáppad a gyermek, elejti a kést
és visszalopódzva lefekszik...

Mire ébrednek, ég a nap, olvad a jég,
szétfreccsen iromba szilánkja,
mint déligyümölcs-kirakat üvegét
öklével a vágy ha bevágja.

Elalél a fagy istene, enged az ég.
Már unja az ördög a poklot,
ideönti a földre kövér melegét –
zöld lángba borulnak a bokrok.

(1936)

Forrás: *József Attila összes versei 2*, Bp., Akadémiai, 1984, 279-280.

Lehetséges válaszlelemek:

- A tavasz ábrázolásának **tradicionális** változata az évszak megjelenítését az **idill felé** közelíti, de legalábbis értékteremtő folyamatként láttatja.
- Bár József Attila költeménye felhasználja az évszak leírásának szokásos sémáit (olvad a jég; zöldellnek a bokrok) a megjelenítés nézőpontja azonban radikálisan különböző: a tavasz **negatív jelenségnek** mutatkozik. Erre utalnak az „ég a nap” – [az ördög] „ideönti (..) kövér melegét” – „zöld lángba borulnak a bokrok” szintagmák szemantikai összefüggései, de itt említhető a hasonlatban megjelenített agresszív cselekvés is.

-
- Az ég és pokol harcának toposzát a szöveg úgy mozgósítja, hogy a tavasz érkezését a – nyilván metaforikusan értelmezhető – **pokol győzelmeként** állítja be.
 - Pusztán a szakaszok lineáris **sorrendje** is azt valószínűsíti, hogy az álomleírás és az ébrenlét elbeszélése összefügg egymással.
 - Ezt a kapcsolatot erősíti, hogy mindkét szakasz nyitó sorában megtalálható egy-egy **hasonló** jelentésű és felépítésű **tagmondat**: „Ha a hold süt” – Mire ébredek, *ég a nap*”.
 - Az **éhség** motívuma ugyancsak összeköti a két szakaszt.
 - Az álom elbeszélésében a **félelem** megjelenítése a domináns elem, ami az ébrenlét elkeseredett **dühét** készíti elő.
 - Az álom jelentősége abban rejlik, hogy az elbeszélt jelenetben az emberi lét teljes **kiszolgáltatottsága** válik láthatóvá.
 - Nem egyszerűen egy gyermekkori élmény megelevenedéséről van szó, mert az egyszeri esemény **általános és egyetemes érvényű** jelleget kap.
 - Az általánosítás egyik első jele a **határozott névelős forma** használata („a gyermek”), amely olyan általánosító szereppel bír, mint például „az ember” kifejezés.
 - Ezt a tendenciát erősíti, hogy a szöveg eltekint minden egyedi részlet ábrázolásától, a gyermek leírásában a **félelem és a magány** jelzései jutnak csupán szerephez: személyiségének tartalma erre a két mozzanatra korlátozódik.
 - A 4. versszak a kredenc reccsenését „világrecsegés”-ként értelmezve már explicit módon **tágítja** ki az álomleírás jelentését: az ember egzisztenciális magányát látja megtestesülni a gyermek bemutatott helyzetében.
 - Az álom a kielégítetlen éhség, a vágy beteljesületlenségének jelzésével zárul, ami a fenti kontextusban a teljes lemondás, a totális **reménytelenség** megfelelője.
 - Ez a tapasztalat hívja létre a verszárlatban megjelenített nézőpontot, amely a világ tavaszt mutató **csele** mögött is ismerni véli a nem változó lényegét: az **egyetemes kítaszítottságot**.

REFLEKTÁLÁS EGY JELENSÉGRE

Elérhető: 20 pont

	tartalom	szerkezet	stílus, nyelv
20–15 pont	<ul style="list-style-type: none"> - a témához tartozó ismeretek alkalmazása - ítélőképesség, kritikai gondolkodás megnyilvánulása - személyes álláspont megfogalmazása - kifejtett állítások - releváns, a feladat elvárásainak megfelelő példák, hivatkozások - helytálló, meggyőző érvek 	<ul style="list-style-type: none"> - világos, átgondolt, meggyőző gondolatmenet - logikus és jól tagolt felépítés - a globális és a lineáris kohézió egyaránt megvalósul 	<ul style="list-style-type: none"> - egyértelmű - gördülékeny (<i>pl. választékos és szabatos szóhasználat, pontos mondatszerkesztés</i>) - a feladatnak megfelelő nyelvi regiszter
14–10 pont	<ul style="list-style-type: none"> - a témához tartozó ismeretek nem kellő mélységűek vagy alaposak - a személyes álláspont hiányzik - az érvek nem mindig támasztják alá kellő mértékben az állításokat - előfordulnak felületes kijelentések 	<ul style="list-style-type: none"> - a gondolatok közötti összefüggés nem mindig világos - szerkezeti aránytalanság (<i>pl. fontos dolgok elválasztása lényegtelenebbtől</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - a szókincs nem elég árnyalt - kisebb mondatszerkesztési hibák - helyenként nyelvi-nyelvtani hibák (<i>pl. egyeztetés, vonzat</i>)
9–1 pont	<ul style="list-style-type: none"> - általánosságok - ismétlések - tárgyi tévedések - kevésbé meggyőző állítások, példák, érvek - önálló vélemény hiánya vagy felületessége - az író „elvész” a dolgozatban 	<ul style="list-style-type: none"> - a főbb gondolatok nem különülnek el egymástól (<i>pl. összefüggésbeli hiányosságok</i>) - homályosság a részek összefüggésében - kirívóan rövid terjedelem 	<ul style="list-style-type: none"> - szegényes szókincs - igénytelen mondathasználat (<i>pl. dagályos, túl egyszerű, azonos szerkezetű</i>) - a hangvétel nem megfelelő (<i>pl. előbeszédyszerű pongyolaságok</i>) - gyakori nyelvi-nyelvtani hiba

Reflektálás egy jelenségre

„Kétségtelen, hogy a világban több, mint tízezer hangya, tízezer ember, tízezer remény, félelem vagy rémálom létezik. Ám ha elfogadjuk a tízezres értéket, és ha elgondoljuk, hogy minden metafora két különböző dolog összekapcsolásával jön létre, akkor – ha kellő időnk volna – hihetetlenül nagyszámú metaforát alkothatnánk. Már elfelejtettem, amit számtanból tanultam, de azt hiszem, úgy kapnánk meg az összeget, ha összeszoroznánk 10 000-et 9999-cel, azt meg 9998-cal és így tovább. A lehetséges kombinációk száma persze nem végtelen, de azért próbára teszi a képzeletünket. Így könnyen felmerülhet bennünk: hát akkor a költők vajon mi az ördögért használják minden korban s a világ minden táján mindig ugyanazokat az alapmetaforákat, ha egyszer ennyi lehetséges kombináció létezik? Hát, ezek itt a szemek és a csillagok, azok meg az idő és a folyó, újból és újból...”

Jorge Luis Borges: *A metafora. Típusok, formák, variációk.*

Mi a véleménye a metaforáról írott fenti gondolatmenetről, a szerző érveiről? Értelmezze a költőkről és a költészetről írt gondolatokat! Néhány költészettörténeti példára is utalva fejtse ki álláspontját!

Forrás: Jorge Lous Borges: *A metafora. Típusok, formák, variációk.* Nagyvilág, 2001/12.

Lehetséges tartalmi elemek:

- A Borges által idézett képek (szemek, csillagok, idő és folyó) költészeti alapmetaforák.
- Borges gondolatmenete azt sugallja, hogy létezik egy univerzális (kortól, kultúrától, nyelvtől független) közös metaforakincs (is).
- A szerző kritikai érve utal a nyelv szinte végtelen képalkotási lehetőségére.
- A képek lehetséges mennyiségét a közös emberi érzelmek (remény, félelem, rémálom) sokaságára vezeti vissza.
- A metafora az irodalomban vagy a művészetben megjelenő esztétikai eszme kifejezésére alkalmas, szemben a racionális eszmékkal, amelyek kifejtésében nem kaphat szerepet a képzelet szabad játéka.
- Az alapmetaforák a költészet folytonosságának és folyamatosságának hordozói.
- A költészet változása, alakulása a metaforakincs megújulásától, változásától is függ.
- Az új metaforák teremtése a világhoz való újfajta viszony és szemléletmód eredménye, függvénye.
- Az új metaforák – beépülve az alkotói-befogadói konvencióba – maguk is alapmetaforává, hagyománnyá válnak.
- Az alapmetaforák el is kophatnak, de új szövegekörnyezetben új jelentéssel is gazdagodhatnak:
 - o pl. a *hajó* metafora Alkaiosztól Horatiuson, Berzsenyin, a francia szimbolistákon át Adyig);
 - o az *évszakok, napszakok* metaforikája Petőfitől (*Itt van az ősz, itt van újra*), Arany Jánoson (*Ősszel*), Babbitson át (*Ősz és tavasz között*) József Attiláig (*Téli éjszaka*);
 - o a *vándorlás, út* metaforikája pl. Goethe: *Vándor éji dala*, Arany János: *Vándor cipő, Az örök zsidó*.

GYAKORLATI ÍRÁSBELISÉG

Elérhető: 15 pont

	tartalom	szerkezet	stílus, nyelv
15–11 pont	- megfelel a feladat által megkívánt kommunikációs helyzetnek - meggyőző, hiteles, életszerű - gondolatgazdag, ötletes	- megfelel az adott szövegfajta, műfaj normáinak	- megfelel az adott szövegfajta, műfaj normáinak
10–5 pont	- lényegében megfelel a feladat által megkívánt kommunikációs helyzetnek - az érvek, indoklások nem eléggé meggyőzőek	- az adott műfajnak megfelelő, de a normákból 1-2 elem nem teljesül - nincs félreértésre okot adó hiba	- az adott műfajnak megfelelő, de a normákból 1-2 elem nem teljesül
4–1 pont	- nem elégséges tartalmi indoklás (pl. <i>szegényes, nem életszerű</i>)	- formai hiba miatt nem alkalmas a kívánt cél elérésére (pl. <i>műfajtévesztés</i>)	- nyelvi-stiláris hiba miatt nem alkalmas a kívánt cél elérésére (pl. <i>tévedés a regiszter választásában</i>)

Gyakorlati írásbeliség

Települése helyi lapjának, a *Hírharsonának* a legtöbb család előfizetője. Az utóbbi időben az újságban megszorodtak a hirdetések és a bulvártémák.

Írjon olvasói levelet a lap szerkesztőségének a bulvárosodás ellen! Fejtse ki 8–10 mondatban, hogy a felszínes, igénytelen cikkek terjedésének milyen káros következményei lehetnek!

Indokolja álláspontját legalább két érveléssel! Ügyeljen az olvasói levél formai szabályaira! Ha aláírja a levelet, akkor ne a saját nevét, hanem a Kis Irén vagy a Nagy Pál nevet használja!

Formai és nyelvi elemek a műfajnak megfelelően:

- címzés és tárgymegjelölés az olvasói levélben nem feltétlenül szükséges
- hivatalos megszólítás, keltezés, záróformula és aláírás a hivatalos levél szabályainak megfelelően (Ha az olvasó nem akarja megadni a nevét, megteheti, de a név helyett valamilyen megjelölés szükséges: pl. egy aggódó olvasó, egy fiatal, egy diák stb.)
- közérthető nyelv
- az álláspontkifejtő részben bekezdések
- világos, logikus, követhető gondolatmenet
- az előírt terjedelem betartása.

Lehetséges, elvárható tartalmi elemek:

- tiltakozás a bulvárosodás ellen ésszerű indoklással (pl. leszállítja az olvasói elvárásokat, felborítja az értékek egyensúlyát, lealacsonyítja az olvasót)
- legalább két valódi érv (tétel vagy állítás és bizonyíték vagy alátámasztás).

MELLÉKLET

A szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibák jelölése

- Hiányzó bekezdés jele: fordított z-betű.
- Fölösleges bekezdés (álbekezdés): jele
- Szövegbeli hiány jele: √
- Egyéb szövegalkotási hiba jele: -----
- Tartalmi hiba: _____
- Szórend, mondatrend, a bekezdések sorrendje: 1. 2. 3.
- Logikai hiba, ugrás a mondatok (tagmondatok) között: †→
- Logikai hiba, ugrás a bekezdések (a szöveg nagyobb egységei) között: ↕
- Logikai vagy nyelvi ellentmondás: ↔
- A nyelvhasználati hibák jelölése: ~~~~~~
- Egybeírás jele: ⊕
- Különírás jele: ⊖

A helyesírási hibák jelölési formái: durva hiba: 3 vonalas aláhúzás, súlyos hiba: 2 vonalas aláhúzás, egyéb hiba: 1 vonalas aláhúzás. Vagy: a hibapont száma a margón a hibával egy sorban, a hiba bekarikázva.

Az íráskép értékelése

Teljesítményszintek

- Az íráskép rendezett, olvasható: nincs levonás.
- Az íráskép rendezetlen: –1 pont.
- Pongyola ékezethasználata: –1 pont
- Az íráskép helyenként nehezen olvasható, általában rendezetlen: –2 pont.
- Az íráskép zömében alig olvasható és/vagy értelemzavaróan rendezetlen: –3 pont.

A helyesírási típushibák pontozása

Durva hiba (3 pont)

1. a mássalhangzók időtartamának hibás jelölése közhasználatú szavakban
2. az összeolvadás, a részleges hasonulás, az írásban jelöletlen teljes hasonulás és a kiesés hibás írásmódja
3. kis- és nagy kezdőbetű tévesztése közhasználatú tulajdonnevek (pl. *Magyar Tudományos Akadémia, Természet Világa*), melléknévek és egyelemű tulajdonnévből képzett melléknév (pl. *francia, balatoni, adys*) esetében
4. igekötős igék hibás egybe- illetve különírása
5. tagadószó egybeírása az igével, tagadott szóval, tagadott kifejezéssel
6. az *ly - j* tévesztése közhasználatú szótöbben és toldalékban, az *ly - j* hiánya vagy kiejtés szerinti jelölése
7. felszólító módú igealakok hibái

Súlyos hiba (2 pont)

1. közhasználatú szavak/összetett szavak különírása, illetve szókapcsolatok egybeírása
2. közhasználatú szavak elválasztása
3. magánhangzók időtartamának tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban
4. mondatkezdő nagybetű tévesztése

Egyéb hiba (1 pont)

1. nem közhasználatú szavak durva és súlyos hibái
 2. köznevek kezdőbetűjének tévesztése (pl. *világháború*)
 3. kezdőbetű tévesztése több elemből álló tulajdonnévből képzett melléknév esetében (pl. *Nagy-New York-i, budapest – bécsi, Csokonai Vitéz Mihály-os*)
 4. betűtévesztés
-

Központozási hiba (összesen maximum 5 pont – a hibák típusától és mennyiségétől függően)

1. mondatzáró írásjelek; tagmondatok közötti írásjelek; mondatrészek közötti írásjelek hiánya vagy téves jelölése (5-6 hiba 1 pont levonás)
2. egyéb írásjelek hiánya vagy téves jelölése (5-6 hiba 1 pont levonás)

A helyesírási hibapontok kiszámítása

Fontos, hogy a helyesírási hibák jelölése tájékoztasson a hibák minősítéséről is.

Ismétlődő hibáért minden hibatípusban csak egyszer számítható hibapont. Csak az ugyanabban a szóban (szótóban vagy toldalékban) elkövetett megegyező hiba és a központozási hibatípus számít ismétlődő hibának.

A közhasználatú szó fogalma bizonyos fokig környezet- és műveltségfüggő. Megítélésében meghatározóak a középiskolai tanulmányok, ugyanakkor a vizsgatárgy fogalomkinése közhasználatúnak tekintendő (pl. *metafora*).

A nyelvhelyességi hiba nem helyesírási hiba.

Az idézetekben elkövetett helyesírási hibákat ugyanúgy durva, súlyos és egyéb hibatípusba sorolja a tanár, ha a vizsgázónak volt lehetősége az idézet szövegének ellenőrzésére. Ha a vizsgázó emlékezetből idéz, és esetleg téved, hibáit az egyéb hibák közé kell sorolni. A költői–írói helyesírás átvétele a tanuló saját szövegében nem hiba, ha az idézet jelölt, szó szerinti; amennyiben jelöletlen és/vagy tartalmi idézet, akkor a hibának megfelelő pontszámot kell levonni.

A helyesírási hibákat a szövegértési és a szövegalkotási feladatokban együttesen kell figyelembe venni.

A vizsgázó összpontszámából maximum 15 vizsgapontot lehet levonni. (Tehát 31 vagy annál több hibapont esetén is értelemszerűen 15 vizsgapontot.) A helyesírási hibapontok átszámítása vizsgaponttá a következő módon történik:

Hibapont	Levonás
1–2	0
3–4	1
5–6	2
7–8	3
9–10	4
11–12	5
13–14	6
15–16	7
17–18	8
19–20	9
21–22	10
23–24	11
25–26	12
27–28	13
29–30	14
31–	15